

### Список використаних джерел:

1. Кочубейник О. М. Факт у психології: суперечливість його розуміння. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2007. Т. 3 (5). С. 53–63.
2. Старик, В. Характеристика дисоціативних станів при подоланні психічної травми. *Молодий вчений*. 2018. Т. 1 (53). С. 54–57.
3. ICD-11. International Classification of Diseases 11th Revision. The global standard for diagnostic health information. URL: <https://icd.who.int/>
4. Tull M. (2024) What Is Dissociation? URL: <https://www.verywellmind.com/dissociation-2797292>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-502-3-76>

**Дробот О. В.,**

*доктор психологічних наук, професор,  
професор кафедри психології, філософії та суспільних наук  
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського  
м. Київ, Україна*

### **КОГНІТИВНІ ТА ПСИХОСЕМАНТИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ВІДНОВЛЕННЯ МЕТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ**

В сучасних умовах соціально-психологічної реабілітації особистості, умовах кризи та суспільних трансформацій, воєнного стану в країні, для спеціалістів які займаються відновленням ментального здоров'я людини постає важливим питання гармонізації, перебудови смислової сфери людини, що втратила надію, свої власні цінності та життєві смисли при тяжких обставинах. Теоретичною основою тематичних розробок у цьому напрямку можна виокремити дослідження когнітивної сфери особистості, тобто, головними тут є когнітивні та психосемантичні підходи щодо визначення працездатності когнітивних процесів людини, формування змісту її свідомості, сенсів життя і загалом смислової сфери особистості, можливості корегування умов її суб'єктивного сприйняття світу.

*Когнітивний похід.* Безперечною заслугою когнітивної психології [5, 6] є виявлення та осмислення неусвідомлюваних механізмів когнітивної діяльності свідомості. Зокрема, дослідження мнемічної діяльності виявили, що пам'ять зберігає набагато більше інформації, ніж людина здатна дізнатися чи згадати, тобто людина усвідомлює лише частину інформації. Експерименти показали, що свідомість

здатна обробляти інформацію поза усвідомленим контролем. Тому, базовий постулат «когнітивістів» про обмеженість можливостей свідомості щодо переробки інформації було фальсифіковано [2]. Теоретичні витоки когнітивного підходу походять зі спробу пояснити детермінанти людської поведінки, сенс дій та ситуацій для суб'єкта задається його суб'єктивним ставленням до них, їх валентністю та вимогливим характером цих об'єктів. За Є.Толменом можна виділити класифікацію вимог: первинні (досягнення позитивних цільових об'єктів, догляду негативних цільових об'єктів, застосування коротких шляхів здійснення попередніх вимог) та вторинні (вимоги специфічних видів цільових об'єктів, вимоги специфічних об'єктів-засобів) [1]. Когнітивісти пов'язують поведінку з осмисленням ситуацій, які постають перед людиною під час обробки інформації та побудови концептуального образу світу. Тут представляється непереборним прагнення людини вибудовувати систему уявлень про Всесвіт і про своє місце в ньому, виходячи із сенсу свого існування.

Одиницею аналізу найбільш відомої з когнітивних концепцій – теорії особистісних конструктів [4] – виступає конструкт. Конструкти означають систему бінарних опозицій, які використовуються суб'єктом для категоризації об'єктів світу, самого себе, інших людей. Саме конструкти визначають систему суб'єктивних категорій, крізь призму яких здійснюється суб'єктивне сприйняття світу. Концепція Дж. Келлі вперше дозволила підійти до оцінки ступеня когнітивної складності людини, загально враховувати це у психології її здоров'я.

Проте, від початку свого виникнення когнітивна психологія виявила певну обмеженість наукового підходу до вивчення свідомості. Головним докором її науковій парадигмі є те, що у когнітивній психології відроджувався старий постулат елементаризму: стверджувалася можливість зібрати цілісний процес пізнання людини із розрізнених блоків переробки інформації.

*Психосемантичний підхід.* Цю психологічну парадигму у вивченні свідомості з останньої третини ХХ ст. розробляли: О. Артем'єва, В. Петренко, О. Шмельов, Лозова О.М., Н. Шевченко. Одна з найбільш перспективних галузей психології, психосемантика займається дослідженням та реконструкцією систем значень та смислів як структур репрезентації досвіду у свідомості людини [3, 7].

У психології питання про конкретику співвідношення людського досвіду, образу миру і свідомості все ще залишається відкритим і через це дискусійним. Образ світу у одних парадигмах сприймається як складова свідомості, й у разі досліджуються структури суб'єктивного досвіду (систем значень і сенсів), виходячи з яких будується образ світу людини. Цей дослідницький напрямок у рамках психосемантики у слов'яномовній науці називається психологією суб'єктивної семантики (лінія О.Ю. Артем'євої, О.М. Лактіонова).

В інших випадках образ світу мислиться як індивідуальна система значень та особистісних смислів; цей напрямок, представлений у роботах О. Шмельова та В. Петренка, вважається психосемантикою за визначенням. Психосемантичний підхід апіорі передбачає існування двох реальностей: об'єктивної реальності та суб'єктивного внутрішнього світу людини. Моделювання таких розділених реальностей (зовнішньої та внутрішньої) саме по собі було б серйозною методологічною проблемою, якби не спиралося на положення С. Рубінштейна про єдину структуру світу разом з чинним суб'єктом, що знаходиться всередині нього, а також на положення проблеми психології свідомості О.М. Леонтьєва про неможливість розгляду суб'єкта поза його діяльністю у світі.

Психосемантичний підхід до вивчення свідомості передбачає застосування методів математичної статистики (факторного, кластерного аналізу, багатовимірної шкалювання) для побудови семантичних просторів: це забезпечує зв'язок психосемантики із широкою проблематикою когнітивної психології, штучного інтелекту, психології сприйняття, психології мистецтва, а на сьогодні це – психологія пропаганди, когнітивні війни.

Але це дуже енергоємні і матеріально затратні дослідження, наприклад, смислової сфери особистості та її впливу на ментальне здоров'я у рамках психологічної реабілітації. Тут передбачається створення формувальних і психокорекційних програм щодо кола особистісних смислів людини, інтересів, мотивації, власних переконань, спрямованості, особистих поглядів і прагнень.

Виходячі з вище сказаного можна зробити висновок про недостатню розробленість важливого сучасного напряму соціально-психологічної реабілітації та відновлення психологічного, ментального здоров'я людини у когнітивної сфері.

### **Список використаних джерел:**

1. Дробот О. В. Професійна свідомість керівника : навчальний посібник. К. : Талком, 2016. 339 с.
2. Дробот О. В. Нові підходи у дослідженнях свідомості: методологічні перспективи. *Вісник Одеського національного університету*. 2011. Том 16. Випуск 7. Психологія. С. 69–76.
3. Дробот О. В. Свідомість як предмет психосемантичних досліджень. *Тези I міжнародної науково-практичної конференції «Психологія свідомості: теорія і практика наукових досліджень»* (21 березня 2017 року, м. Переяслав-Хмельницький) / відп. ред. О. В. Дробот ; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Переяслав-Хмельницький, 2017. С. 10–14.

4. Kelly, G. A., 1991. The psychology of personal constructs: Vol. 1. A theory of personality, Routled, London.
5. Solso R. L., O.H. MacLin and M. K. MacLin, 2008. Cognitive Psychology, University of Northern Iowa, 592 pp.
6. Dougherty, J. W. D., 1985. Directions in Cognitive Anthropology, University of Illinois Press, Urbana and Chicago.
7. Fodor, J. A., 1989. Psychosemantics: The Problem of Meaning in the Philosophy of Mind, MIT Press, Cambridge.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-502-3-77>

**Жильцов А. О.,**

*психолог*

*Медцентр “Наркологічна клініка Пальміра”*

*м. Київ, Україна*

## **ПРИНЦИПИ КОНСУЛЬТАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ**

В умовах тривалої війни в Україні зростає кількість осіб, що зазнали фізичних і психічних травм і потребують комплексної реабілітації для успішної адаптації у соціально-професійну сферу. Психологічний аспект реабілітації забезпечується фахівцем-психологом, який повинен мати якісне методологічне підґрунтя консультативної компетентності для надання ефективної психологічної допомоги суб'єктам реабілітації. Відповідно, актуальним постає питання утвердження та дотримання психологом певних принципів консультативної діяльності, що і постало предметом нашого аналізу.

Питання принципів роботи психолога-консультанта розкривається в роботах таких українських дослідників, як С. Васьківська [1]; П. Горностаї [2]; Ю. Кузьменко [3]; Л. Магдисюк, Р. Федоренко [4]; Г. Хомич, Р. Ткач [5] та ін. Принципи консультаційної діяльності психолога реабілітаційного центру – це вихідні методологічні положення, врахування яких забезпечить здатність професіонала надавати ефективну психологічну допомогу клієнтам у процесі їхнього відновлення, адаптації й інтеграції в суспільство після травм або різних психоемоційних розладів. Ці принципи загалом є універсальними щодо консультативної діяльності психолога, однак в умовах його роботи в реабілітаційному центрі набувають специфічного призначення.

Клієнто-центрований підхід. Цей принцип базується на провідному пріоритеті діяльності представників допомагаючих професій –